

Předmluva

Použití včelích produktů k léčebným účelům má v přírodním a lidovém léčitelství starou tradici, a proto se nelze divit, že některé prvky apiterapie pronikly i do oficiální medicíny. Všem jsou více méně známy vynikající ozdravovací vlastnosti včelího medu a pylu, které včely sbírají z kvetoucích rostlin, včelího jedu a včelí kašičky.

Ale o propolisu ví mnohem méně lidí. V posledních letech progresivní vědci – lékaři z pokladnice lidové medicíny vybrali a začali používat nový, neobyčejně efektivní léčebný prostředek – propolis. O zázračných a doslova překvapujících vlastnostech propolisu, o jeho velké léčebné síle se uskutečnilo i mnoho vědeckých konferencí. V některých případech i tam, kde žádné osvědčené lékařské prostředky nepomáhají, preparáty z něho zabraly a přinesly nemocným obrovskou úlevu.

Propolis má vynikající baktericidní a antimikrobiální účinky, tj. má schopnost zabít chorobotvorné mikroby. Jestliže v minulosti lidové léčitelé léčili propolisem jen rány a vředy, potom v současnosti lékaři vyzbrojení novými vědeckými poznatky, které jim poskytly moderní laboratoře a přístroje na analýzu a syntézu, objevili celou škálu jeho dalších léčivých vlastností.

Propolisem je možné léčit nejen různá kožní onemocnění, malé ranky i rány, které se dlouho nehojí, vředy na kůži, ale také vředy žaludku a dvanácterníku, gynekologická onemocnění zápalového charakteru, hemoroidy, rýmu, chřipku, dokonce i tuberkulózu plic (za 4 – 10 měsíců).

I nyní včely, žijící v pohodlných, člověkem vyrobených

úlech, automaticky, instinktivně pokrývají svým speciálním tmelem – propolisem stěny, dno, strop úlu, zalepují jím štěrbinu a pevně připevňují rámy s plásty ke stěnám a stropu úlu. Živočicha, který se náhodně dostane do úlu, ubodají na smrt, a protože nemají dost síly vytáhnout ho z úlu, pokrývají ho vrstvou propolisu a mrtvý živočich (myš, zmije apod.) roky i desetiletí leží zazděný v tomto zvláštním sarkofágu bez příznaků hnití a rozkladu. A hle, nyní propolis, jeden ze zázraků včelí rodiny, díky úsilí pokrokových lékařů natrvalo vstoupil do léčebné praxe, léčí nejtěžší neduhy člověka, ulehčuje mu jeho utrpení.

Následující receptář přináší návody, jak připravit jednodušší preparáty z propolisu a jak propolisem léčit. Je tedy sestaven nejen na základě lidových zkušeností, ale i moderních vědeckých výzkumů.

V knize je uvedený značný počet receptur, které lze doporučit. Přirozeně, každý si může zvolit i vlastní cestu. Je však dobré vždy před použitím propolisu konzultovat s lékařem a v případech, kdy jde o skutečně vážné zdravotní problémy, dbát na jeho pokyny.

Když jsme se rozhodli napsat tuto knihu, měli jsme zpočátku obavy, jak čtenáři brožurku přijmou, brzy se však rozplynuly, protože čtenářská veřejnost o ni projevila velký zájem. Dovolte nám proto na tomto místě srdečně poděkovat vydavatelství za ochotu vydat tuto knihu a přispět tak k šíření včelařské osvěty.

Autoři

Zázrak jménem propolis

Jaká je historie využívání propolisu?

Před mnoha lety se o včelí tmel, dluž neboli propolis, nikdo zvláště nezajímal. Léta obvykle ležel bez povšimnutí kdesi na půdě u včelařů jako něco zcela bezvýznamného. A jenom občas si někdo na něj vzpomněl jako na účinný prostředek, když potřeboval odstranit kuří oka. Pak se ale z něho před několika desetiletími stal takřka módní „zázračný lék“. Jeho cena stoupala a lidé ho sháněli. A tak se propolis začal zkoumat i vědecky a začala jeho novověká historie. Propolis však byl znám a využíván už v dávné historii lidstva.

Název propolis vznikl spojením řeckých slov *pro* – před a *polis* – město. Tento produkt se jinak běžně označuje také jako včelí tmel. Propolis tedy doslovně znamená předměstí, „představba“, resp. výstupek bránící nepovolaným vstoupit do „včelího města“, ale jinak řečeno je to vosk používaný včelami na ucpání děr (včelí živice).

Včelí tmel je znám už tisíce let. Marcus Terentius Varro napsal: „Látka, z níž včely v plném létě budují u vchodu do úlu ochranu, se nazývá propolis. Pod tímto názvem používají tuto látku také lékaři na masti a obklady, a proto je vzácnější než med.“ Mezi starověké autory, kteří zkoumali včelí produkty a znali široké možnosti jejich použití, patří také Plinius a Dioskorides. Už oni k označení této lepkavé hmoty používali slovo propolis.

Další písemný doklad o propolisu z dob starověku pochází od významného řeckého filozofa Aristotela. Je to neuvěřitelné, ale tento starověký polyhistor si zhotovil průsvitný úl, aby mohl studovat život včel ve včelstvu a získané poznatky následně aplikovat na sociální společenství lidí. Ale včely, podle jeho výpovědi, nechtěly odhalit svá skrytá tajemství, a proto pokryly průsvitnou zeď úlu hmotou tmavé barvy, pravděpodobně propolisem.

Slavný středověký lékař Ali Ibn Siná (Avicena) ve svém známém medicínském díle rozlišuje dva druhy vosku. Jeden definuje jako *čistý vosk*, z něhož jsou také zdi buněk plástů sloužících k odchovu mladých a ukládání medu, druhý jako *černý vosk*. Označením „černý vosk“ se jednoznačně myslí propolis, který, jak píše Avicena, „má tu vlastnost, že vytahuje hroty šípů a trny, protože zjemňuje pokožku, má mírně čisticí účinek a silně ji změkčuje“.

Gruzínská lidová medicína používala v boji proti nemocem propolis a také některé masti s propolisem. Novorozencům se přikládala na pupek kousek propolisu (propolisový koláč). V gruzínských medicínských pojednáních z 12. – 15. století se velmi často hovoří o léčivé síle propolisu. Jako příklad můžeme uvést gruzínskou lékařskou knihu „Karabadine“, jejímž autorem byl Zaza Fanaskerteli – Ticišvili. Uvádí např. použití propolisu proti zápalům ústní dutiny a k ošetření zubního kazu.

Také v Arábii se propolis používal při bolestech zubů, zubním kazu a při zánětech ústní dutiny. Propolis se jemně rozdobil, smíchal s olivovým olejem a vzniklou kaší, které měla zmírňující účinek na bolesti a působila protizánětlivě, se potíraly dásně.

V r. 1909 uveřejnil N. Alexandrov (Rusko) článek s názvem „*Propolis jako lék*“ ve kterém seznamoval čtenáře s ošetřením kuřích ok propolisem. Šlo o metodu, s kterou se seznámil už v r. 1893. V SSSR se v období druhé světové války v lazaretech běžně používaly masti z propolisu k léčení ran. Konec konců už během velkého Napoleonova tažení Evropou se propolis využíval k ošetřování ran. V SSSR je propolis oficiálně uznaným léčebným prostředkem.

Propolis se v léčitelství používá vnitřně i zevně, v závislosti na nemoci. Popularita propolisu se vysvětluje nejen tím, že ho znali a používali lidové léčitelé, vojenští felčari a jiní empiričtí „lékaři“, ale také tím, že ho začali více používat také samotní včeláři.

Na co se používá propolis?

Propolis je lepkavá, smolná látka s příjemnou vůní, různé barvy, např. zelenkavě hnědá, kterou vyrábějí a shromažďují včely. Není to produkt na konzumaci. Včely ho používají na vymazávání štěrbin v úlu, zúžení česna, vyztužení plástů a zlepšení jejich pružnosti, pokrývají jím plátýnka, která jsou rozmístěná nad rámkami, aby se v úlech lépe drželo teplo, zadržují jím škůdce, kteří se dostanou do úlu. Na podzim, když se připravují na přezimování, ho včely vyrábějí ve zvýšeném množství.

Používá se hlavně ten propolis, který byl seškrábán z horních a bočních rámců. Musí se sbírat při prohlídce úlu, protože se k němu přilepí velké množství rozličných nečistot, které vytvářejí vhodné prostředí pro parazity, žijící uvnitř úlu. Při sběru propolisu se vosk povinně odděluje.

Propolis má skutečně široké použití. Používá se i ve vete-

rinárním lékařství při léčení zemědělských zvířat, kromě toho má celou řadu technických uplatnění, zvláště při výrobě laků, kterými se natírá povrch strunných hudebních nástrojů a dřevěných nádob (šálky, misky, lžíce) apod. V mnohých zemích dřevořezbáři i dnes míchají propolis s vysoce procentním lihem a touto směsí natírají dřevořezby, aby dosáhli jejich zbarvení na zvláštní zářivě žlutou barvu. Je zřejmé, že italští houslaři dokázali propolisovým lakem dodat houslím napětí a pevnost. Svými teplými tóny zněly zvláště příjemně. U světoznámých stradivárek si lak s přidáním „dračí krve“, načervenalé živice z plodů tzv. dračí palmy, udržel svou tmavou barvu.

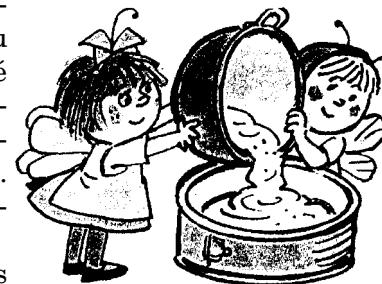
Někteří včelaři využívají propolis ke zjemnění vůně při aromatickém zlepšování ovzduší v místnostech, ale na to je ho vlastně škoda. Např. už před 500 lety se v Gruzii praktikoval postup, který nás ještě dnes podněcuje k úvahám a vyvolává obdiv k moudrosti našich předků. Už tehdy se dětské hračky natíraly propolisem kvůli dezinfekci. Tím se na delší dobu zbavily zárodků, což právě v tomto případě a při tehdejších hygienických podmínkách mělo zvláštní význam.

Propolis byl už v dávné minulosti známý kněžům ve starém Egyptě. Používali ho na léčení a při balzamování zesnulých. Propolis má široké antimikrobiální účinky, zabraňuje rozvoji hnilobných procesů, způsobuje úhyn mikrobů. Díky těmto vlastnostem má odedávna široké uplatnění v lidové medicíně při léčení různých onemocnění ve formě propolisové masti nebo lihového roztoku.

Proč vlastně včely vyrábějí propolis?

Včely produkují propolis ne kvůli včelařům, ale kvůli sobě, protože je pro včelstvo garantem jeho přežití. Baktericidní a bakteriostatické vlastnosti propolisu ovlivňují zdravotní stav včel. V úlu využívají včely propolis k vyhlazování a vyrovňování částí úlu a k utěsnění a zatmění netěsných míst.

Nemohou-li včely nepřátele, kteří vnikli do jejich úlu a byli usmrceni, pro jejich velikost a hmotnost z úlu odstranit, zatmelí jejich mrtvolu propolisem. Takovým způsobem jsou mumifikovány živočišné (myši, ještěrky, motýli) hermeticky odděleny od vnějšího prostředí, čímž se zamezí, resp. vyloučí vývoj a rozšíření nebezpečných původců chorob.

Schopnost vytvářet propolis je u různých plemen včel různě rozvinutá. U včely kranské (*Carnica*), která je v naší zeměpisné šířce nejvíce rozšířená, to není až tak výrazné jako u krajových a některých cizích plemen. Ta jsou však u nás velmi zřídka, a proto pro nás nemají větší praktický význam. Už legendární mnich Adam zjistil během svých rozsáhlých cest, při nichž hledal nejlepší plemena včel, že výraznou schopnost vytvářet tmel mají hlavně plemena z Malé Asie.

Jako nejlepší „zatmelovačka“ je známá včela kavkazská, což přijde velmi vhod tomu, kdo propolis používá. Pro včelaře jsou silně propolizující včelstva většinou nežádoucí. Vyžadují totiž práci a čas navíc. Hlavně v úlech přístupných ze zadní strany se práce s včelstvy stávají přímo útrapami pro včelaře i pro včelstvo.

V tropických a subtropických oblastech naší Země vytvářejí včely z propolisu bariéry, dokonce bludiště za česnem, aby se takovým způsobem uchránily před nepřáteli, resp. aby mohly lépe kontrolovat jejich pokusy vniknout do úlu. Domněnka, že tendence propolizování je obrannou reakcí proti chladu, silnému větru nebo průvanu, se v mírném klimatickém pásmu nepotvrdila a propolizování pravděpodobně plní stejný účel jako v teplém podnebí.

Je-li vydatná snáška nektaru, včely nevěnují přinášení propolisu přílišnou pozornost, protože se plně zaměřují